

## A HORTHY-KÉP A NÉPSZABADSÁG HASÁBJAIN (1956–1989)<sup>1</sup>

TURBUCZ DÁVID  
tudományos segédmunkatárs  
(MTA BTK TTI)

Horthy Miklós megítélésében is gyökeres fordulatot hozott az 1945-ös esztendő.<sup>2</sup> A koalíciós időszakban a volt kormányzó megítélése még nem tekinthető homogénnek, ugyanis a politikai pluralizmus lehetővé tette különféle negatív tartalmú Horthy-képek közvetítését. 1948/1949-ig – a politikai és hatalmi változásokkal szoros összefüggésben – azonban hegemón pozícióba került a kommunista propaganda részét képező értelmezés a Horthy-korszakról, amelyet a sajtó részéről mindenekelőtt a *Szabad Nép* közvetített. A szociáldemokrata, kiscgazda, parasztpárti és polgári lapok Horthy-képei így lekerültek a napirendről. Horthy Miklós megítélése ebből következően a nyilvánosság szintjén teljes mértékben homogén volt 1948/1949 és 1956 között.<sup>3</sup>

E tanulmány azt kívánja bemutatni, hogy az 1956-os forradalom és szabadságharcot követően mi jellemezte Horthy Miklós megítélését a *Népszabadságban* közölt cikkek alapján. Mennyiben lehet ezzel kapcsolatban folytonosságról beszélni az 1956 előtti időszakhoz képest? Melyek voltak, amennyiben kimutathatóak, a Horthy-kép újabb elemei?<sup>4</sup> A kutatás során – e kérdések megválaszolása céljából – a német megszállás (március 19.), a tanácsköztársaság (március 21.), a „felszabadulás” (április 4.) és az úgynevezett „kiugrási” kísérlet (október 15.) évfordulóin megjelent cikkeket elemeztem. A német megszállás és a „kiugrási” kísérlet évfordulóin ötévente jelentek meg a témában releváns cikkek. A másik két évfordulón évente.<sup>5</sup>

<sup>1</sup> A kutatás a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

<sup>2</sup> Horthy Miklós megítélésének változásaihoz ld. ROMSICS Ignác: Horthy-képeink. *Mozgó Világ*, 33. 2007/10. 3–32.

<sup>3</sup> Erről bővebben TURBUCZ Dávid: Horthy-képek a magyar sajtóban 1945 és 1956 között. *Médiakutató*, XV. 2014/4. 25–33. [a továbbiakban: TURBUCZ (2004a)]

<sup>4</sup> Tanulmányomban nem foglalkozom Horthy Miklós tényleges szerepének értékelésével. Ehhez ld. TURBUCZ Dávid: *Horthy Miklós*. Budapest, Napvilág, 2011. Thomas SAKMYSTER: *Admirális fehér lovon. Horthy Miklós 1918–1944*. Budapest, Helikon, 2011.

<sup>5</sup> A Kádár-kori sajtóhoz ld. MURÁNYI Gábor: Az irányított sajtó története 1948 és 1988 között – vázlatos áttekintés. In: KÓKAY György – BUZINKAY Géza – MURÁNYI Gábor (szerk.): *A magyar sajtó története*. Budapest, Sajtóház – Lap- és Könyvkiadó Kft. 2001. 238–255. TAKÁCS Róbert: A sajtó nyilvánosság szerkezete. *Múltunk*, 53. 2008/3. 157–172.

## 1. 1956 ÉS A HORTHYSTA „ELLENFORRADALOM”

A Magyar Szocialista Munkáspárt Ideiglenes Központi Bizottságának 1956. december 2–5-e közötti értekezlete arra igyekezett magyarázatot adni, hogy mi vezetett el az „ellenforradalom” kitöréséhez. A megnevezett négy ok közül a harmadik szerint az „események előkészítésében és kiobbantásában alapvető tényező volt a Horthy-fasiszta és a magyar kapitalista-földesúri ellenforradalom”, amely 1945 után „állandóan szervezkedett, és csak a kedvező alkalomra várt, hogy lecsapjon népi demokratikus rendszerünkre és ellenforradalmi céljait valóra váltsa”.<sup>6</sup>

Ez az értékelés természetesen megjelent a pártlapként funkcionáló *Népszabadság*-ban is.<sup>7</sup> *A párt szava* címmel publikált másnapi vezércikk különösebben nem részletezte a „Horthy-fasizmus” szerepét, azt azonban fontosnak tartotta leszögezni, hogy „[e]nnek döntő része volt a fegyveres felkelés szervezeti előkészítésében és kiobbantásában”.<sup>8</sup> Néhány nappal korábban, november 28-án *Magyarországon az 1919-es Horthy-puccs emléke kísért* címmel jelent meg egy cikk arról, hogyan értelmezték egyes európai lapok az október végi eseményeket. Az AFP francia hírügynökség tudósítója fogalmazott úgy, hogy „az 1919-es Horthy-puccs” emlékeit idézik fel a történetek. Az angol Reuters hírügynökség tudósítója szerint „[a] felkelés olyan helyzetbe csúszott át, amelyben a Horthy-restaurációért fellépő elemek győzelme már nem lehetetlen”. Ezt látszik szerinte igazolni, hogy „[a]z egész országban olyan jelenetek játszódnak le, amelyek a fehérek 1919-es visszatérésére emlékeztetnek”. A tudósítás zárásaként az ismeretlen újságíró leszögezte, hogy „[a] magyar népnek elege volt az 1919-ben hatalomra került ellenforradalom 25 éves tobzódásából”.<sup>9</sup> Horthy szerepének értékelése az 1956-os „ellenforradalomban” a volt államfő halálakor is előtérbe került, amelyről egy rövid tudósítás adott hírt a lap 1957. február 10-i számának a 9. oldalán. A napilap tehát nem törekedett arra, hogy minderről kiemelt helyen, például az első oldalon adjon hírt. A cikk szerint Horthy Miklós „[...]”

<sup>6</sup> *A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1956–1962.* Budapest, Kossuth, 1964. 15. 1956 értelmezésének politikai háttéréhez ld. KALMÁR Melinda: *Történelmi galaxisok vonzásában. Magyarország és a szovjetrendszer 1945–1990.* Budapest, Osiris, 2014. 109–112. KENDE Péter: *Eltékozolt forradalom?* Budapest, Új Mandátum, 2006. 103–104.

<sup>7</sup> *Népszabadság*, 1956. december 8. 1.

<sup>8</sup> Uo. 1956. december 9. 1.

<sup>9</sup> Uo. 1956. november 28. 7. APOR Péter: *Az elképzelt köztársaság. A Magyarországi Tanácsköztársaság utóélete 1945–1989.* Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2014. 64. Az 1956. november 28-án megjelent cikkben közölt idézetek az úgynevezett Fehér könyvek első kötetében is megtalálhatóak voltak. Ld. *Ellenforradalmi erők a magyar októberi eseményekben*, I. kötet. Budapest, A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa Tájékoztatási Hivatala, [1957]. 55–57. Hasonló értékelések a többi kötetben is olvashatóak.

nevéhez a magyar történelem egyik legsötétebb korszaka fűződik. A Horthy-rendszer abban a vérfürdőben született, amelyet 1919-ben az antant-hatalmak segítségével uralomra jutott ellenforradalom rendezett a magyar munkások, parasztok, értelmiségiek sorában. [...] A legutóbbi ellenforradalmi események idején Horthy újra jelentkezett: ismét szeretett volna szerepet játszani a második ellenforradalom általuk remélt új rendszerében”.<sup>10</sup>

Látható, hogy a forradalom és szabadságharc leverése után szinte azonnal megjelentek azok az értékelések, amelyek szerint az eseményeket üdvözölte a volt kormányzó is. Az 1957. februári cikk ismeretlen szerzője szerint így Horthy 1956 őszén „újra jelentkezett”. Ezen értelmezés szerint haszonélvezője lett volna az új rendnek, ha az „ellenforradalom” győz. Ez egyáltalán nem tekinthető meglepőnek, mert a *Szabad Nép* hasábjain 1956 előtt is rendszeresen feltűnt az az üzenet, amely Horthyt potenciális veszélyforrásként, a „népi demokrácia” ellenségeként mutatta be, mert a híveivel együtt mindent megtesz azért, hogy visszaszerezze a világháború végén elveszített hatalmát. Ez az üzenet tehát nem tekinthető újnak, ahogyan az sem, hogy e narratíva szerint a hatalmának visszaszerzésére irányuló törekvéseit az „imperialista” országok is támogatták.<sup>11</sup>

A Horthy Miklós halálakor megjelent cikk tehát egyértelműen utalt az ő személyére. Erre sor került más alkalommal is, és természetesen nemcsak a sajtóban.<sup>12</sup> Ennél gyakrabban fordult elő, hogy közvetetten, főként a „Horthy-fasizmus”, a „Horthy-reakció” kifejezések alkalmazásával utaltak rá.<sup>13</sup> Főként a március 21-én és április 4-én megjelent cikkekben történt így, amelyek között számos tudósítás volt az április 4-én az Operaházban rendezett díszünnepségekről. Ezen állítások egy része így az ünnepi beszédekben hangzott el. 1957. április 4-én Marosán György, az MSZMP Intéző Bizottságának tagja amellet, hogy kitért beszédében a „Horthy-fasizmus” jellemzésére, az „ellenforradalom” eredményeként értékelte, hogy 1956

<sup>10</sup> *Népszabadság*, 1957. február 10. 9.

<sup>11</sup> TURBUCZ (2014a) i. m. 27–28.

<sup>12</sup> TURBUCZ Dávid: A magyar történettudomány Horthy-képe (1945–1989). *Történelmi Szemle*, LVI. 2014/4. 671. A hangsúly elsősorban Horthy Miklós híveire helyeződött. APOR: i. m. 75–76.

<sup>13</sup> Erre már a forradalom alatt is sor került. Gerő Ernő az október 23-i rádióbeszédében a Horthy-korszakra utalva a „Horthy-fasizmus gyilkos terrorjáról” beszélt. STANDEISKY Éva: Esmék az 1956-os forradalomban. In: GYÁNI Gábor – RAINER M. János (szerk.): *Ezerkilencszázötvenhat az újabb történelmi irodalomban. Tanulmányok*. Budapest, 1956-os Intézet, 2007. 179. A Horthy-korszak 1956-os forradalom alatti értékeléséhez ld. STANDEISKY Éva: Követett és elvetett múlt az 1956-os forradalomban. In: GYÁNI – RAINER M. (szerk.): i. m. 244–246. Gerő Ernő rádióbeszéde elolvasható KENEDI János (szerk.) – VARGA László (utószó): *A forradalom hangja. Magyarországi rádióadások 1956. október 23. – november 9.* Budapest, Századvég – Nyilvánosság Klub, 1989. 25.

november elején újra „fehérterror” volt Magyarországon.<sup>14</sup> Annak ellenére, hogy Horthy Miklós nevét nem említette, a fehérterrorral megvont párhuzam és a „Horthy-fasizmusról” szóló kijelentések közvetetten utaltak a volt kormányzóra. Mindez könnyen beilleszthető volt abba az 1945 utáni narratívába, amely szerint a „reakciós” erők a Horthy-kori Magyarország visszaállítására törekedtek. Egy olyan koherens múltértelmezésről volt tehát szó, amelyben a „fasizmus” és az „antifasizmus” állt szemben egymással. Ezen interpretáció szerint a köztük lévő küzdelem az első világháború vége óta zajlott. 1919-ben a „fasiszták”, Horthyval az élen és az „imperialisták” támogatásával véget tudtak vetni a kommunista párt hatalmának. 1956-ban, bár megpróbálták, ez már nem sikerült. „A Kádár-rendszer – írja erről Rév István – így folytatta Rákosiék harcát: ugyanazokat az értékeket védelmezte ugyanazzal az ellenséggel szemben, amely most már három alkalommal, 1919-ben, 1944-ben és 1956-ban követte el embertelen bűneit a kommunizmussal szemben”.<sup>15</sup> Az 1919 és 1956 közötti párhuzam annak igazolására volt hivatott, hogy az 1956-os „ellenforradalom” célja a Horthy-kori politikai és társadalmi rend helyreállítása volt.<sup>16</sup> Ezt a párhuzamot főként az erőszak hangsúlyozásával igyekeztek alátámasztani.<sup>17</sup> A „felszabadulás” huszadik évfordulóján cikksorozat jelent meg az eltelt húsz esztendőről. Az egyik cikk szerzője szerint 1956 október végén újra „[d]ühöngött a fehérterror, a legsötétebb 1919-es napokra emlékeztető jelenetek játszódtak le Budapesten és szerte az országban”.<sup>18</sup> A hasonlóságok felidézésének más módja is volt. Münnich Ferenc, a Minisztertanács elnöke 1959. március 21-én határozottan leszögezte, hogy „a Horthy-fasizmus hivatalos ideológiájában vezérszerepet” játszó üzenetek „1956-ban újra felszínre kerültek”. Majd ehhez hozzátette, hogy „az 1956-os kísérlet, amely negyven évvel akarta visszatekerni a történelem filmjét, nem sikerült”.<sup>19</sup>

Az idézett kijelentések mögött – az ellenségképzés és a Horthy-korszak leleplezése jegyében – kivétel nélkül felidéződött Horthy Miklós alakja. Kutatásaim szerint az elemzett cikkekben az 1960-as évek közepét követően – a konszolidáció időszakában – fokozatosan háttérbe szorult azon üzenet, amely szerint a Horthy-restauráció is az események egyik mozgatórugója volt.

<sup>14</sup> *Népszabadság*, 1957. április 4. 2.

<sup>15</sup> Rév István: *Ellenforradalom. Beszélő*, 4. 1999/4. 46–47. Rév István tanulmánya, amelyből az idézet származik, részletesen elemzi ezt a múltértelmezést. Ehhez ld. még APOR i. m. 79–81. 85–86. 117.

<sup>16</sup> Az 1919 és 1956 közötti párhuzam részletes bemutatásához ld. APOR i. m. 61–96.

<sup>17</sup> Uo. 85–86.

<sup>18</sup> *Népszabadság*, 1965. március 23. 7.

<sup>19</sup> Uo. 1959. március 21. 3. A német megszállás évfordulóin közölt cikkekben is megtalálható a fenti üzenet: „Ugyanazok a reakciós erők, amelyek 15 évvel ezelőtt [1944. március 19. után] vazallus állammá típtorták hazánkat, éledtek újjá most harmadfél éve”, 1956 októberében. Uo. 1959. március 19. 3.

## 2. A HORTHY-KÉP TOVÁBBI ELEMEI

Az 1956. októberi események értékelésében az ellenségképzéssel összefüggésben mutatható ki folytonosság az 1956 előtti és utáni Horthy-képeket illetően. A megnevezett évfordulókon közölt cikkek esetében tovább éltek az 1950-es években kanonizálódott szófordulatok és az adott évfordulóra jellemző hangsúlyok sem változtak a korszak első felében. Az egyoldalú, végletekig leegyszerűsített Horthy-kép lényegesebb elemeit az egyes évfordulókhoz kapcsolva mutatom be, amikor hangsúlyosabban jelentek meg, de természetesen máskor is olvashatóak voltak az elemzett lap hasábjain. Az is látható lesz a következő oldalakon, hogy egy idő után egyre kevésbé volt előtérben Horthy megítélése.

A német megszállás évfordulóin publikált cikkek azt hangsúlyozták, hogy „Horthy és bandája” teljesen készségesen működött együtt Hitlerrel, ami jelzi a hatalom „népellenes” és „hazaáruló” jellegét. A Rákosi-korszakban is ez volt a lényegi üzenet március 19-e alkalmával. Nemes György 1959-ben publikált írásában erről azt lehetett olvasni, hogy „Azon a márciusi hajnalon végképp és visszavonhatatlanul lelepleződött a 25 éves ellenforradalom mérhetetlen becstelensége, gyávasága, hazaárulása és népellenessége. Horthy és bandája a hatalomért és a stallumokért a kiváltságokért végül hajlandó volt a legnagyobb gáztetre is. Ennél mélyebbre még nem süllyedt politikai klikk. Az ellentengernagy úr cifra ruháiban nem volt más, mint egy maskarába öltöztetett, görbedten hajbókoló lakáj. [...] Horthy nemcsak a németeknek, hanem önnön hatalomvágyának, hiúságának, a vele egy húron pendülő klikk érdekeinek hű kiszolgálója volt”.<sup>20</sup>

Az 1944-es események logikusan következtek mindabból, ami 1919 és 1944 között történt az országban, érdemi eltérés ezen értelmezés szerint nem mutatható ki a megszállás előtti és utáni Magyarországon: „Szinte nincs semmi, amihez hasonló már előzőleg nem történt volna meg Horthy Magyarországon mindabból, ami a náci megszállás hónapjai alatt összeürösödve és még drasztikusabban lezajlott” – fogalmazta meg tíz évvel később Pintér István.<sup>21</sup> Idővel a Horthy-korszak, így a volt kormányzó szerepének értékelése háttérbe szorult, egyre kevésbé volt fontos a hatalom számára, hogy legitimációs okokból újra és újra leleplezze ezt a rendszert és annak vezetőit. 1984. március 18-án már Tilkovszky Lóránt cikkét közölte a *Népszabadság*. A szerző „gyengének és alkalmatlannak” nevezte Horthy Miklóst.<sup>22</sup> Írásának hangvétele ter-

<sup>20</sup> Uo. 1959. március 19. 2.

<sup>21</sup> Uo. 1969. március 19. 5. Kádár János 1964-ben így fogalmazott a „felszabadulás” évfordulóján: „Ennek a rendszernek [a Horthy-korszak politikai rendszerének] az útja nyílegyenesen vezetett az elkerülhetetlen pusztulásba”. Uo. 1964. április 4. 2.

<sup>22</sup> Uo. 1984. március 18. 6.

mészetenesen eltért a korábbi propagandisztikus szövegektől. A szaktörténészek írásai, amelyek az 1970-es évektől egyre gyakoribbá váltak, többé-kevésbé jótékony hatással lehettek Horthy megítélésére, az ugyanis lassan kezdett valamivel összetettebbé válni.<sup>23</sup> 1989-re ez a folyamat eljutott odáig, hogy Bokor Péter egy interjúban kijelenthette, hogy „[n]em lehet azt mondani, hogy véres kezű fasiszta, a legfőbb bűnös, másrészt hülye”.<sup>24</sup>

A Tanácsköztársaság évfordulóin továbbra is az volt a lényegi üzenet, hogy Horthy „hazaáruló” módon szerezte meg a hatalmat, „hazaárulással” kezdődtek „az ellenforradalom sötét évtizedei”, a „Horthy-fasizmus”, mert együttműködött az „imperialista” hatalmakkal.<sup>25</sup> Nemes Dezső, az MSZMP Politikai Bizottságának póttagja mindezt így fogalmazta meg 1958. március 21-én az Erkel Színházban megrendezésre kerülő ünnepségen: „Az imperialista túlerő, a belső ellenforradalmi aknamunka segítségével leverte az első magyar proletárhatalmat. A magyar nép történetének egyik legsötétebb korszaka következett: a vérengző ellenforradalom és imperialista bábáinak szörnyszülöttje: a Horthy-fasizmus uralma”.<sup>26</sup>

Rónai Sándor, az Országgyűlés elnöke egy évvel később így fogalmazott: „A tanács hatalom leverése után az imperialisták által nyeregbe ültetett Horthy-rendszer fasiszta mocsarába süllyedt az ország s a nép negyedszázadon át nyögte a legkegyetlenebb elnyomatást és kizsákmányolást”.<sup>27</sup>

Az „imperialista” államokra való utalások összekapcsolhatók az 1956-os eseményekről adott értékelésekkel: nemcsak Horthy Miklós jelent eszerint veszélyforrást, hanem az őt támogató „imperialisták” is.<sup>28</sup> A fenti üzenetek – összhangban az MSZMP álláspontjával<sup>29</sup> – később is jellemzőek voltak a március 21-e, illetőleg más évforduló alkalmából megjelent cikkekre.<sup>30</sup> Az 1970-es években azonban lassan szintén háttérbe szorult Horthy szerepének értékelése.<sup>31</sup> Ez a változás természetesen március 21-e és április 4-e alkalmából sokkal inkább nyomon követhető, mint a már-

<sup>23</sup> A Kádár-kori történetíráshoz ld. ROMSICS Ignác: *Clio bővületében. Magyar történetírás a 19–20. században – nemzetközi kitekintéssel*. Budapest, Osiris, 2011. 397–480.

<sup>24</sup> *Népszabadság*, 1989. március 18. 7.

<sup>25</sup> Uo. 1957. március 21. 1.

<sup>26</sup> Uo. 1958. március 21. 2.

<sup>27</sup> Uo. 1959. március 21. 1.

<sup>28</sup> Münnich Ferenc szerint „[a]z 1956 októberi ellenforradalmi lázadás kísérletet tett rá, hogy a nemzetközi imperializmus segítségével megismételje azt, amit 1919-ben a Horthy-fasizmus tett, a kapitalizmus restaurációját”. Uo. 1959. március 21. 3.

<sup>29</sup> Vass Henrik (szerk.): *A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1967–1970*. Budapest, Kossuth, 1974. 163.

<sup>30</sup> Ld. például uo. 1964. március 21. 5–7. 1968. március 21. 3. 1969. március 21. 3. 1970. április 4. 3. 1975. március 22. 1–2.

<sup>31</sup> Ld. például uo. 1973. március 21. 1. 1978. március 21. 5. 1981. március 22. 1. 1985. március 22. 1.

cius 19-i évfordulók esetében, mert ezeken az évfordulókon évente jelentek meg cikkek.

1956 előtthöz hasonlóan április 4-én a múlt és a jelen ütköztetése volt meghatározó. Az, hogy a múltat, jelen esetben a Horthy-korszakot minél negatívabb színben tüntessék fel, így egy gyakori legitimációs technika eredményeként pozitívabban értékelhették a jelent. Az alábbi értékelés semmiben sem tért el a Rákosi-korszakban megjelent cikkek tartalmától. Marosán György, az MSZMP Intéző Bizottságának tagja szerint ugyanis „A fasiszta bandák kiverésével az 1919. augusztus 6. óta uralkodó fasiszta rendszer, a magyar történelem legszomorúbb és leggyalázatosabb fejezete zárult le. Horthy Miklós és fehér bandái 1919-ben hazaárulással, a nép legjobb fiainak, a kommunistáknak bebörtönzésével, kivégzésével kezdték el dicstelen pályafutásukat és 1945-ben a magyar történelem leggyalázatosabb mézárásával fejezték be. A 25 éves fasiszta korszak után csak üszök és rom maradt az országban”.<sup>32</sup>

Marosán beszédében többször használta a „Horthy-fasizmus” kifejezést, ahogyan más módon is értékelte még a magyar történelem „mélypontjaként” bemutatott huszonöt esztendő. Ezt követően nem volt nehéz az 1945. április 4-e óta elért „eredményeket” sorolnia. A „rosszat” és a „jót” szimbolizáló állítások, ellentétpárok határozták meg az április 4-i ünnepi beszédek lényegét.<sup>33</sup> 1959-ben Fock Jenő, miután a „véres” Horthy-rendszert, a „kizsákmányolók tejjel-mézzel folyó Kánaánját” Európa „szégyenének” nevezte, leszögezte, hogy 1945. április 4-e után „Magyarország független ország lett. Hazánk nincs többé kiszolgáltatva az imperialista nagyhatalmak kényének-kedvének. Népünk maga döntött sorsáról és a szocialista tábor segítségével meg tudja akadályozni, hogy bárki ebbe beleavatkozzék”.<sup>34</sup>

Eszerint 1919 és 1944 között a magyar állam nem volt önálló és a népnek nem volt beleszólása a saját sorsába, ugyanis a hatalom fenntartását kizárólag a „terror” tette lehetővé, illetőleg az „imperialista” államok támogatása. Utóbbi nem tette lehetővé, hogy Magyarország független legyen.<sup>35</sup> Ezen interpretáció szerint 1945. április 4-én azonban minden alapjaiban változott meg.<sup>36</sup> Az 1960-as évek közepe után a múlt és a jelen összehasonlítására eleinte még jelentős hangsúlyt fektettek, azonban a korszak második felében – a múlt távolodásával – már egyre kevésbé volt ez lényeges, így ritkábbá váltak a direkt párhuzamok, legalábbis ezt tükrözik az elemzett ünnepi beszédek. A Horthyról és a róla elnevezett korszakról szóló propagandisztikus kije-

<sup>32</sup> Uo. 1957. április 4. 1–2.

<sup>33</sup> E tanulmány szempontjából nem lényeges annak összegzése, hogy miként értelmezték az 1945 óta eltelt időszakot.

<sup>34</sup> Uo. 1959. április 4. 2.

<sup>35</sup> Uo.

<sup>36</sup> Ehhez ld. például uo. 1960. április 4. 2. 1964. április 4. 2. 1966. április 4. 1. 1972. április 2. 1.

lentések megrövidültek vagy egyszerűen hiányoztak a cikkekből és beszédekből.<sup>37</sup> A jelzők esetén annyi változott, hogy a „fasiszta” mellett az „ellenforradalmi” valamivel gyakrabban fordult elő („horthysta ellenforradalmi rendszer zarnoki uralma”).<sup>38</sup> A korszak első éveiben ez nem volt jellemző, ugyanis egyértelműen a „fasiszta” volt használatban. Idővel elterjedtebb lett az „ellenforradalmi” jelző. Az MSZMP KB 1984. január 3-i határozatában is „ellenforradalmi diktatúrának” nevezte a korszak politikai rendszerét, amely „szükségszerűen sodorta az országot nemzeti katasztrófába”.<sup>39</sup> E változások egyáltalán nem azt jelentették, hogy pozitívabb lett volna Horthy megítélése, hanem azt, hogy egyre kevésbé volt ez az április 4-i beszédek, cikkek központi eleme és a szóhasználat is némiképpen változott. Ennek ellenére később is jelentek meg olyan cikkek, hangoztak el olyan beszédek – különösen a nagyobb évfordulókon –, amelyek jóval rövidebben és némiképpen mérsékeltebben is, de lényegében mégis az 1950-es évek értékelését közvetítették.<sup>40</sup> Erre hozható példaként Losonczi Pál, az Elnöki Tanács elnökének 1985. április 4-én elmondott beszédében a „nemzetvesztő” és „népellenes” szavak használata.<sup>41</sup>

Az október 15-én közölt cikkek szintén a *Szabad Népből* korábban kanonizálódott értékelést közvetítették. A fenti üzeneteken túl, a rendszer „népellenessége” akadályozta meg azt, hogy az átállási („kiugrási”) kísérlet sikeres legyen.<sup>42</sup>

### 3. ÖSSZEGZÉS

Az 1956-os forradalmat és szabadságharcot követően a korábban kanonizálódott Horthy-kép jelent meg a Népszabadság hasábjain. Folytonosságról lehet tehát beszélni ezzel kapcsolatban a Rákosi-korszak és a korai Kádár-korszak között. Az 1956-os forradalom és szabadságharc értelmezése terén lehet eltérést kimutatni, legalábbis a konkrétumokat illetően, ugyanis ez a fajta ellenségképzés a *Szabad Népből* sem hiányzott. A Horthy-képben idővel viszont bizonyos mértékű változásokra került sor. Ennek legszembevetőbb jele volt, hogy egy idő után háttérbe szorult a Horthy-korszak és Horthy Miklós személyének az értékelése. Mindez arra mutat rá, hogy az idő

<sup>37</sup> Ld. például uo. 1967. április 3. 1. 1971. április 4. 1–2. 1972. április 6. 3–4. 1973. április 4. 1. 1974. április 4. 1. 1980. április 4. 1–2. 1988. április 5. 3.

<sup>38</sup> Ld. például uo. 1968. április 4. 2. (az idézet itt olvasható), 1970. április 4. 3. 1974. április 4. 3. 1977. április 4. 1–2. 1981. április 4. 1. 1982. április 3. 1. 1985. április 4. 1. 1986. április 4. 1.

<sup>39</sup> Vass Henrik (szerk.): *A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1980–1985.* Budapest, Kossuth, 1988. 606.

<sup>40</sup> Ld. például uo. 1976. április 4. 1. 1983. április 3. 1.

<sup>41</sup> Uo. 1985. április 4. 1.

<sup>42</sup> Ld. például uo. 1959. október 15. 6–7. 1974. október 15. 4–5.



múlásával kevésbé volt fontos a hatalom számára Horthy Miklós személyének és tevékenységének megítélése és legitimációs célból történő leleplezése. Az 1956 előtt kialakult Horthy-kép így lassan háttérbe szorult. Ehhez járult hozzá, hogy a „fasiszta” jelző helyett az „ellenforradalmi” vált gyakoribbá. A szóhasználat így kis mértékben módosult és mérséklődött. Ez azonban nem jelenti, hogy kiegyensúlyozott és árnyalt vagy éppen pozitív értékelések láttak volna napvilágot.

